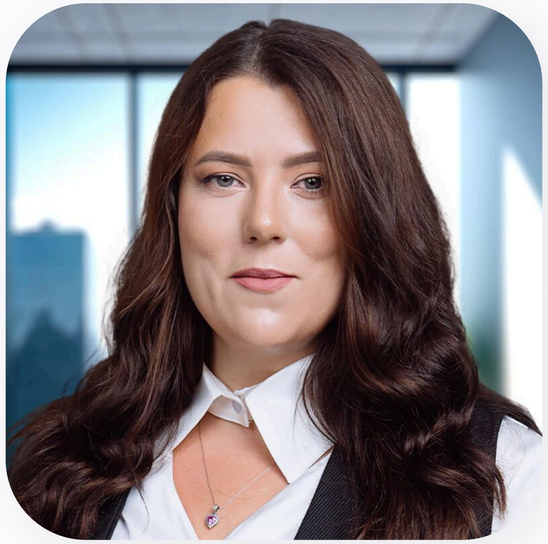
Вебінар на тему:

Блокада портів:

як агробізнесу виконати договір або захиститися від штрафів

АРМАДА
юридична компанія

Валентина Пономаренко

Адвокатка, радниця та старша партнерка практики аграрного і земельного права ЮК «АРМАДА»

- 15-річним досвідом супроводу бізнесу.
- Валентина входить до переліку ТОП-20 юристок України у сфері аграрного та земельного права.

Наші відзнаки

Серед 50 провідних юридичних компаній України.

Входимо до ТОП-10 юридичних компаній у галузі податкового права
за рейтингом «ТОП-50 провідних юридичних фірм» (Юридична практика, 2023–2025).

Входимо до ТОП-10 юридичних фірм у галузі податкового права
за рейтингом «Лідери ринку» (Юридична газета, 2023–2026).

Входимо до ТОП-5 юридичних компаній у сфері податкового права
(Ukrainian Law Firms: A Handbook for Foreign Clients, 2024–2025).

Відзначені міжнародним рейтингом Legal 500 серед найкращих команд в практиці ТАХ.

Партнерка Анастасія Луук –ТОП-10 кращих податкових юристів України
за рейтингом «ТОП-100. Вибір клієнта» (Юридична газета, 2023, 2024, 2025).

Наші відзнаки

На вебінарі поговоримо про:

- блокаду та обмеження роботи портів як перешкоду для виконання договору;
- форс-мажор: коли він працює, а коли — ні;
- причинно-наслідковий зв'язок між блокадою та невиконанням договору;
- що перевірити в договорі ще до виникнення проблеми;
- повідомлення контрагента про форс-мажор;
- сертифікат ТПП: коли він потрібен і що саме підтверджує;
- альтернативний порт або маршрут: чи потрібно ним користуватися;
- штрафи, пеня, збитки та претензії контрагента;
- практичний алгоритм захисту агробізнесу.

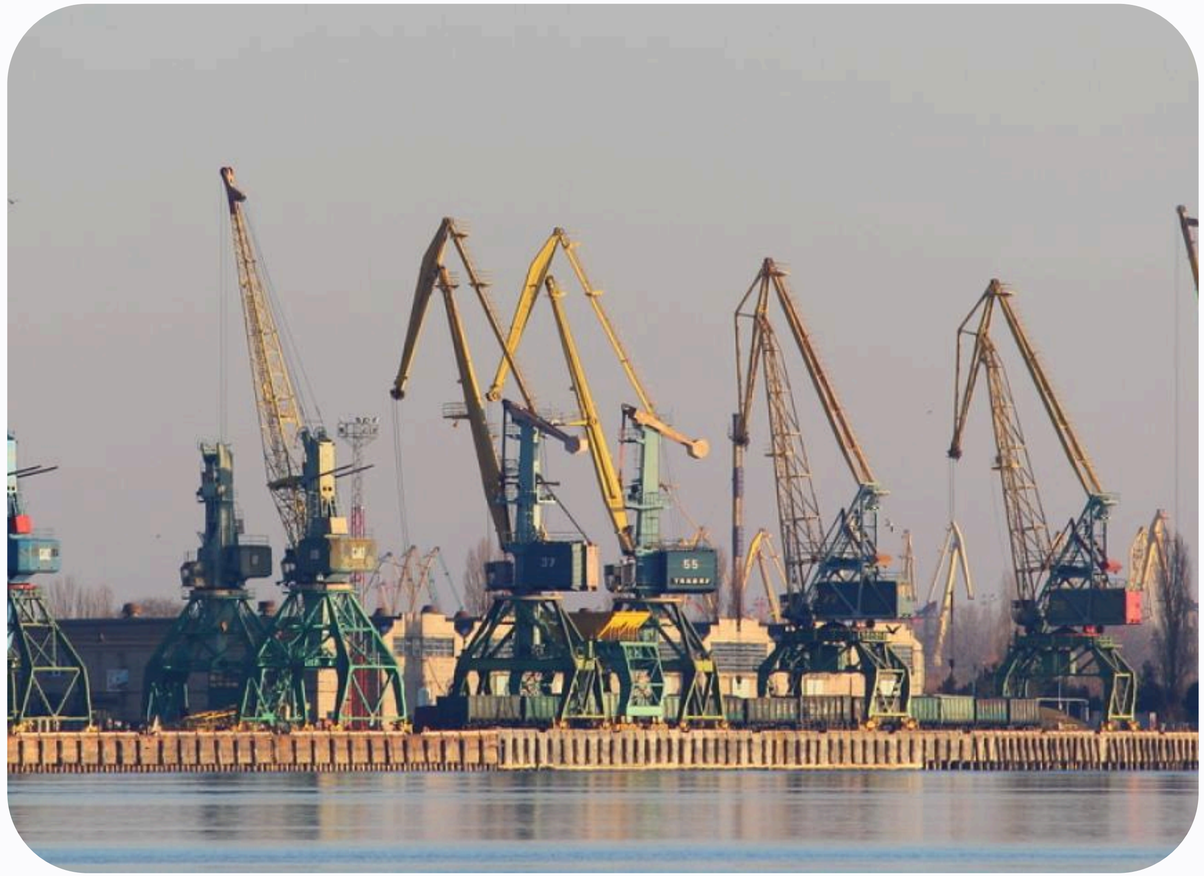
Типова ситуація

Договір є.

Товар є.

Контрагент чекає.

А порт не працює.

Агровиробник / трейдер

▼

виростив / закупив продукцію

▼

уклав договір поставки

▼

має доставити товар до порту

▼

порт заблокований / робота обмежена

▼

товар неможливо відвантажити

▼

строк договору спливає

▼

контрагент заявляє:
«Ви порушили договір. Сплачуйте штраф»

Масштаб проблеми: факти та цифри

22.07.2026 — судновласники фактично призупинили захід суден до українських портів через безпекову ситуацію.

≈30% — лише стільки від експортного потенціалу вдалося вивезти за 1–12 серпня (близько 590 тис. тонн агропродукції).

–75% — падіння експорту зерна за перші два тижні серпня порівняно з аналогічним періодом 2025 року.

+$50/т — щонайменше на стільки зросла вартість альтернативної логістики, що б’є по закупівельних цінах для агровиробника.

$3 млрд — збитки агровиробників через ускладнення логістики, за оцінкою Всеукраїнської аграрної ради (ВАР).

до 50% — можливе скорочення експорту агропродукції у 2026/2027 МР (з 64,4 млн т до ≈29,6–30 млн т) за тривалої блокади.

Джерела: Міністерство аграрної політики та продовольства України (Т. Висоцький, серпень 2026); Reuters; Всеукраїнська аграрна рада (ВАР); Forbes.ua; ZN.ua.

Які рішення шукає держава

ПІЛЬГОВЕ КРЕДИТУВАННЯ

Відновлено доступ аграріїв до оборотного фінансування за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» на всій території.

КОРИГУВАННЯ ЕКСПОРТНИХ ЦІН

Переглянуто мінімально допустимі експортні ціни на зернові й олійні, щоб зберегти рентабельність контрактів в умовах здорожчання логістики.

АЛЬТЕРНАТИВНІ МАРШРУТИ

Пріоритет розвитку залізничного (≈40–45%) та дунайського (≈40–45%) напрямків, автотранспорту (≈10%).

МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА

Платформа Єврокомісії для пошуку бізнес-партнерів ЄС–Україна в межах «Шляхів солідарності».

Асоціації (УКАБ, аграрна і металургійна галузі) вітають рішення уряду, але наголошують: ключове рішення — відновлення безпечної роботи чорноморського коридору; альтернативні маршрути можуть лише тимчасово пом’якшити втрати.

Джерела: Кабінет Міністрів України, KMU.gov.ua (14.08.2026); УКАБ (ucab.ua); Главком; Єврокомісія / EEAS.

А що це означає для конкретного агровиробника?

Державні рішення — *пільгові кредити, альтернативні маршрути, коригування експортних цін* — пом'якшують ситуацію на рівні галузі загалом, але не скасовують конкретних договірних зобов'язань кожного окремого виробника.

Якщо через блокаду порту компанія не може вчасно відвантажити продукцію за конкретним контрактом, постає вже суто юридичне питання: чи звільняє це від відповідальності перед контрагентом і що потрібно зробити вже сьогодні, щоб захистити бізнес.

Ключова проблема

Сам факт блокади порту ≠ автоматичне звільнення від відповідальності.

Потрібно відповісти на питання:

Що саме завадило виконати договір?

і

Чи була ця обставина настільки об'єктивною та невідворотною, що виконання конкретного зобов'язання стало неможливим?

Саме тут виникає питання **форс-мажору.**

Що таке форс-мажор?

Форс-мажор — це не просто складні обставини.

Це обставини, які:

- мають надзвичайний характер;
- є невідворотними;
- об'єктивно унеможливлюють виконання конкретного зобов'язання.

За ст. 617 ЦК України особа звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо доведе, що порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили.

Форс-мажор ≠ неможливість заробити

Важлива різниця

❌ стало дорожче виконати договір

❌ виконання стало економічно невигідним

❌ виникли логістичні труднощі

❌ альтернативний маршрут коштує дорожче

не обов'язково означає:

✅ **об'єктивну неможливість виконання зобов'язання.**

Воєнний стан = автоматичний форс-мажор?

Відповідь - НІ.

Сам факт:

- воєнного стану;
- збройної агресії;
- блокади;
- обстрілів;
- обмежень роботи портів

не означає автоматичного звільнення від відповідальності.

Потрібно довести **вплив конкретної обставини на конкретний договір.**

Верховний Суд прямо наголошує на необхідності причинно-наслідкового зв'язку між форс-мажорною обставиною та неможливістю виконати конкретне зобов'язання.

Формула форс-мажору

ОБСТАВИНА

▼

БЛОКАДА / ОБМЕЖЕННЯ ПОРТУ

▼

КОНКРЕТНИЙ ВПЛИВ

▼

неможливість завантаження / приймання / відправлення товару

▼

НЕМОЖЛИВІСТЬ ВИКОНАТИ КОНКРЕТНИЙ ОБОВ'ЯЗОК

▼

ПОРУШЕННЯ СТРОКУ / НЕВИКОНАННЯ

Саме цей ланцюг потрібно довести.

Що саме потрібно довести?

Агробізнесу потрібно відповісти на 5 питань:

1. Що сталося?

Блокада / обмеження / заборона / припинення роботи порту.

2. Коли це сталося?

Дата початку та, за можливості, період дії.

3. Яке зобов'язання потрібно було виконати?

Поставити товар, відвантажити, доставити тощо.

4. Як саме блокада перешкодила виконанню?

Конкретний логістичний ланцюг.

5. Чому виконати договір іншим способом було неможливо?

Слабка позиція:

«Через війну ми не змогли виконати договір».

Сильніша позиція:

«З ___ числа порт ___ припинив/обмежив приймання суден. За договором товар мав бути доставлений до ___ до ___. Товар був готовий до відвантаження, однак його доставка через зазначений порт стала неможливою. Альтернативний маршрут не забезпечував виконання договору у визначений строк / був недоступний з конкретних причин».

Передали товар у порт — але покупець його не отримав

Типова ситуація

Український продавець:

→ виробив товар

→ уклав ЗЕД-контракт

→ доставив товар у порт

→ передав його портовому оператору / терміналу

→ оформив необхідні документи

Але далі:

порт не відвантажує товар / судно не може прийняти вантаж / вантаж не може бути переміщений;

→ покупець не отримує товар;

→ не здійснює оплату;

→ спливає строк поставки;

→ наближається граничний строк валютних розрахунків.

Головне питання:

Як довести, що продавець зробив усе необхідне для виконання свого обов'язку, а подальше невиконання спричинене обставинами, які виникли вже після передачі товару в порт?

Для захисту позиції потрібно документально вибудувати **послідовність подій:**

1. Товар був готовий до поставки

2. Товар фактично доставлений у порт

3. Товар прийнятий портом / терміналом

4. Товар ідентифікований та облікований

5. Продавець виконав дії, передбачені договором

Для захисту позиції потрібно документально вибудувати **послідовність подій:**

6. Подальше відвантаження залежало від порту / терміналу / перевізника

7. Відвантаження не відбулося

8. Причина — конкретне обмеження/блокада/зупинення роботи

9. Через це покупець не отримав товар та не здійснив оплату.

Саме цей причинно-наслідковий зв'язок потрібно довести документами.

Якими документами підтверджуємо передачу товару в порт?

Від продавця:

- CMR / залізнична накладна / інший транспортний документ;
- ТТН;
- складські документи;
- акт приймання-передачі товару;
- складська розписка / warehouse receipt;
- документ про прийняття вантажу терміналом;
- реєстр заїзду транспорту;
- пропуск / перепустка на територію порту;
- документи зважування;
- фото/відео завезення товару;
- митні документи;
- інвойс;
- packing list / специфікація;
- листування з портом щодо прийняття вантажу.

Особливо важливо: документ має дозволяти ідентифікувати саме той товар, який є предметом конкретного контракту.

Тобто:

контракт → партія → кількість → транспорт → порт → склад/термінал

Як підтвердити, що порт НЕ відвантажив товар?

Потрібно отримати **документ безпосередньо від порту / терміналу / перевізника,** який підтверджує:

- товар знаходиться на території порту/ терміналу;
- товар прийнятий на зберігання / перевалку;
- відвантаження не здійснене;
- дата, з якої відвантаження неможливе;
- конкретна причина;
- чи є прогнозована дата відновлення операцій;
- чи можуть бути здійснені альтернативні операції з вантажем.

Найкращий доказ:
офіційний лист портового оператора / терміналу, складений конкретно щодо вашої партії.

Що саме просимо порт підтвердити?

У листі до порту/терміналу просимо підтвердити:

- ☑ дату та час прийняття вантажу;
- ☑ кількість та характеристики вантажу;
- ☑ номер контракту / заявки / коносамента / іншого документа;
- ☑ місце зберігання вантажу;
- ☑ факт перебування вантажу на території порту;
- ☑ факт невідвантаження;
- ☑ дату, з якої відвантаження неможливе;
- ☑ **конкретну причину невідвантаження;**
- ☑ наявність/відсутність можливості відвантаження іншим способом;
- ☑ інформацію про обмеження роботи порту;
- ☑ прогнозований строк відновлення операцій — якщо він відомий.

Слабка позиція:

«Порт був заблокований, тому ми не змогли виконати контракт».

Сильніша позиція:

«12.09.2026 товар за контрактом № ___ у кількості ___ тонн був доставлений до терміналу ___ та прийнятий на зберігання, що підтверджується ___.
13.09.2026 термінал повідомив, що відвантаження вантажу неможливе у зв'язку з ___.
Станом на ___ вантаж залишається на території терміналу, що підтверджується ___.
Через зазначені обставини товар не був переданий покупцеві/перевізнику та покупець не здійснив оплату».

Тобто ми фіксуємо не подію взагалі, а її вплив на конкретну партію товару.

Порт нічого не повідомляє. Які дії?

Формуємо власний доказовий пакет:

1. Офіційний запит до порту з вимогою підтвердити статус вантажу та причини невідвантаження.

2. Листування Email, месенджери, особистий кабінет, заявки, повідомлення диспетчерів.

3. Документи перевізника

- підтвердження доставки;
- GPS/трекінг;
- CMR;
- інформація про простій;
- акт простою.

4. Об'єктивні докази обмеження роботи

- офіційні повідомлення порту;
- накази/розпорядження;
- повідомлення адміністрації порту;
- документи компетентних органів;
- повідомлення судноплавної компанії.

5. Фіксація стану вантажу

Якщо вантаж швидкопсувний або існує ризик втрати якості — **окремо документуємо його стан та ризики зберігання.**

Повідомляємо покупця

Після отримання інформації про неможливість відвантаження: НЕГАЙНО → письмово повідомляємо покупця.

У повідомленні:

- номер та дата контракту;
- конкретна партія товару;
- кількість;
- де знаходиться товар;
- коли переданий у порт;
- чому відвантаження неможливе;
- які документи це підтверджують;
- як це впливає на строк поставки;
- очікуваний розвиток ситуації;
- які дії вже вживає продавець;
- пропозиція погодити подальший порядок виконання договору.

І окремо:

зберігаємо доказ направлення та отримання повідомлення покупцем.

Не забуваємо про договір

Перед тим як говорити: «Ми виконали свою частину договору» потрібно перевірити:
Що передбачено контрактом?

Момент поставки	Інкотермс	Момент переходу ризиків	Порядок оплати	Форс-мажор

Це принципово, оскільки за ЦКУ момент виконання обов'язку продавця визначається не лише фактом фізичної доставки товару в порт, а умовами договору та характером обов'язку продавця.

«Докази на одну партію»: що має бути у фермера

- **КОНТРАКТ** ЗЕД-контракт + специфікація + Incoterms
- **ТОВАР** Інвойс + документи на товар + митні документи
- **ДОСТАВКА** CMR / ТТН / залізнична накладна
- **ПОРТ** Акт приймання + складська розписка + підтвердження прийняття
- **БЛОКАДА** Лист порту + офіційні повідомлення + документи про обмеження
- **ЛИСТУВАННЯ** Порт + перевізник + покупець
- **ФОРС-МАЖОР** Заява до ТПП + сертифікат/інші документи
- **ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ** Банк + документи щодо строку + за необхідності висновок Мінекономіки

Ми не доводимо лише те, що «порт був заблокований».

Ми доводимо конкретний ланцюг:

товар переданий → порт прийняв → продавець виконав свої дії → відвантаження стало неможливим з конкретної причини → покупець не отримав товар → оплата не надійшла.

Перше, що робимо: відкриваємо договір

Не починайте із заяви до ТПП.

Спочатку перевірте договір.

Шукаємо:

- форс-мажорне застереження;
- перелік форс-мажорних обставин;
- порядок повідомлення;
- строк повідомлення;
- спосіб повідомлення;
- документи, якими підтверджується форс-мажор;
- наслідки настання форс-мажору;
- можливість продовження строків;
- право на розірвання договору;
- положення про альтернативний спосіб виконання.

Форс-мажорне застереження

У договорі може бути передбачено:

- «сторона повинна повідомити контрагента протягом ___ днів»
- «повідомлення направляється на конкретну адресу»
- «форс-мажор підтверджується сертифікатом ТПП»
- «якщо обставини тривають понад ___ днів — сторона має право розірвати договір»

Висновок:

Універсального алгоритму немає.

Спочатку вивчаємо договір.

Що буде, якщо не повідомити контрагента?

Це один із найнебезпечніших моментів.
Якщо договір передбачає обов'язок повідомлення:
мовчання = додатковий ризик спору.

При цьому Верховний Суд у 2026 році окремо наголосив:

«потрібно розрізняти своєчасне повідомлення про форс-мажор і подальше надання сертифіката ТПП. Несвоєчасне надання сертифіката саме по собі не позбавляє права посилатися на форс-мажор, якщо договором прямо не встановлено інше.

Сертифікат ТПП не має наперед встановленої доказової сили і підлягає оцінці судом у сукупності з іншими доказами. При цьому сторони вправі самостійно визначити в договорі порядок підтвердження форс-мажору та наслідки недотримання відповідних процедур.»

Повідомлення про форс-мажор

Повідомлення має відповідати на питання:

- **ЩО?** Яка обставина настала
- **КОЛИ?** Коли вона виникла
- **ЯК ВПЛИВАЄ?** Яке саме зобов'язання неможливо виконати
- **ЩО РОБИМО?** Які дії вживає компанія
- **ЩО ПРОСИМО?** Продовжити строк / не застосовувати штраф / погодити альтернативний спосіб виконання.

Що додати до повідомлення?

Доцільно долучити:

- офіційні повідомлення про обмеження роботи порту;
- документи портового оператора;
- листи перевізників / експедиторів;
- документи щодо бронювання судна;
- документи щодо готовності товару;
- листування з логістичними компаніями;
- інші докази фактичного впливу обставини.

Головне — показати не просто факт блокади, а її вплив на ваш договір.

Сертифікат ТПП — важливий доказ

сертифікат ≠ автоматичне звільнення від відповідальності

Суд оцінює форс-мажор у сукупності з іншими доказами. Такий підхід підтверджений актуальною практикою Верховного Суду.

Сертифікат видається торгово-промисловою палатою за зверненням однієї зі сторін спірних правовідносин (сторін договору), яка (сторона) оплачує (за винятком суб`єктів малого підприємництва) послуги торгово-промислової палати. Водночас інша сторона спірних правовідносин (договору) позбавлена можливості надати свої доводи і вплинути на висновки торгово-промислової палати.

Що підтверджує сертифікат?

Сертифікат може підтверджувати:

наявність форс-мажорної обставини та її період/вплив у межах конкретного зобов'язання відповідно до процедури ТПП.

Але бізнесу все одно важливо мати: **власну доказову базу.**

Сертифікат ТПП не є єдиним доказом існування форс-мажорних обставин; обставини форс-мажору мають оцінюватися судом з урахуванням встановлених обставин справи та у сукупності з іншими доказами (подібні висновки викладені у постановах Верховного Суду у складі суддів об`єднаної палати Касаційного господарського суду від 19.08.2022 у справі №908/2287/17, від 21.07.2021 у справі №912/3323/20, від 25.11.2021 у справі № 905/55/21) Постанова ВС від 07.06.2023 у справі 906/540/22.

Типова помилка:

«У нас є сертифікат ТПП, тому штрафу точно не буде».

Правильніше:

«У нас є сертифікат ТПП + документи, які підтверджують, що саме ця обставина унеможливила виконання саме цього договору».

Чи є доказом існування форсмажорних обставин лист ТПП від 28.02.2022 №2024/02.0-7.1?

Загальний лист ТПП (не персоніфікований сертифікат) не є доказом форс-мажору:

Зміст такого листа має загальний інформаційний характер і лише констатує абстрактний факт наявності форс-мажорних обставин без доведення причинно-наслідкового зв'язку у конкретному зобов'язанні — ця позиція викладена в постановах ВС від 15.06.2023 у справі № 910/8580/22, від 07.06.2023 у справі № 912/750/22 та від 13.09.2023 у справі № 910/7679/22.

Актуальна практика Верховного Суду по форс-мажору

1. **Сертифікат ТПП не має наперед встановленої (безапеляційної) доказової сили і оцінюється судом критично, у сукупності з іншими доказами:**
   Ця позиція послідовно повторюється Верховним Судом — зокрема у постановах КГС ВС від 14.02.2018 у справі № 926/2343/16, від 16.07.2019 у справі № 917/1053/18 та від 25.11.2021, а також підтверджена в постанові ВС від 31.08.2022 у справі №910/15264/21.

2. **Сертифікат ТПП не має преюдиційного характеру — сторона все одно має довести причинний зв'язок із конкретним зобов'язанням:**
   Сам факт засвідчення ТПП форс-мажорних обставин — військової агресії рф — не є автоматичною підставою для звільнення від відповідальності за невиконання договору; це підтверджено постановами КГС ВС від 01.06.2021 у справі №910/9258/20, від 14.06.2022 у справі №922/2394/21, від 14.03.2023 у справі №923/878/21, від 07.06.2023 у справі №912/750/22 та від 15.06.2023 у справі №910/8580/22.

Актуальна практика Верховного Суду по форс-мажору

3. **Форс-мажор можна довести й без сертифіката ТПП — доказ не обмежується одним документом:**
   Верховний Суд зауважує, що навіть за відсутності належно отриманого сертифіката ТПП сторона не позбавлена можливості доводити форс-мажор іншими доказами, якщо інше не встановлено законом чи договором (постанова ВС від 13.09.2023 у справі № 910/7679/22).

4. **Форс-мажор має індивідуальний, персоніфікований характер щодо конкретного договору:**
   У постанові від 30.07.2024 ВС вказав, що форс-мажорні обставини мають індивідуальний персоніфікований характер щодо конкретного договору та його сторін, тобто загального листа ТПП про війну недостатньо — треба довести вплив саме на це зобов'язання.

Приклад практичного застосування (зменшення відповідальності при доведеному форс-мажорі):
У постанові КГС ВС від 06.09.2023 у справі №913/228/22 суд погодився з правомірністю зменшення розміру пені на 50% з урахуванням доведених форс-мажорних обставин.

Переваги своєчасної та правильної фіксації форс-мажорної обставини:

Захист від відповідальності

Належно зафіксована обставина — головна доказова база для звільнення від відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договору (штрафи, пеня, неустойка, відшкодування збитків).

Міцніша позиція в суді

Суд оцінює форс-мажор у сукупності з іншими доказами, а не лише за сертифікатом ТПП. Чим повніше й своєчасніше зафіксовані факти (дата, обставини, причинний зв'язок із конкретним зобов'язанням), тим складніше контрагенту чи суду поставити їх під сумнів.

Переваги своєчасної та правильної фіксації форс-мажорної обставини:

Збережене право посилатися на форс-мажор

Договори часто прямо визначають строк і спосіб повідомлення про форс-мажор. Пропуск цього строку може позбавити сторону права посилатися на обставину надалі — навіть якщо вона справді мала місце.

Доведений причинно-наслідковий зв'язок

Фіксація «на гарячу» (акти, фото, відео, геолокація, дата) дозволяє показати не просто факт існування обставини, а те, що саме вона унеможливила виконання конкретного зобов'язання — а це і є ключова вимога практики Верховного Суду.

Менший ризик спору з контрагентом узагалі

Своєчасне й аргументоване повідомлення контрагента часто дозволяє домовитися про перегляд строків чи умов ще до ескалації у претензію чи судовий процес.

Переваги своєчасної та правильної фіксації форс-мажорної обставини:

Основа для компенсації та відшкодування збитків

Той самий пакет доказів (акти, розрахунки витрат, підтвердження втрат) потрібен і для вимог про компенсацію — від контрагента, держави чи в межах програм підтримки.

Захист репутації та відносин з контрагентом

Прозора, документально підтверджена позиція виглядає добросовісною і зменшує ризик звинувачень у зловживанні форс-мажором як приводом ухилитися від зобов'язань.

Швидша та дешевша судова перспектива

Якщо справа все ж дійде до суду, заздалегідь зібрані докази значно скорочують час і вартість захисту порівняно зі спробою відновити картину подій заднім числом.

А якщо є інший порт?

Найскладніше питання:
«Чому ви не скористалися іншим портом?»

Тут потрібно розділити:

НЕМОЖЛИВІСТЬ

і

ЗНАЧНЕ УСКЛАДНЕННЯ / ПОДОРОЖЧАННЯ.

Альтернативний маршрут: 3 ситуації

1. Іншого маршруту фактично немає
   → аргумент на користь неможливості виконання.

2. Інший маршрут існує, але фізично не дозволяє виконати договір у строк
   → потрібно документувати це.

3. Інший маршрут існує, але він просто дорожчий
   → ситуація складніша.

Саме по собі збільшення вартості виконання не тотожне неможливості виконання.

Що робити з альтернативним маршрутом?

Не просто повідомити контрагента : «Альтернативний маршрут нам невигідний».

А документувати:

- вартість;
- строк;
- пропускну спроможність;
- доступність транспорту;
- можливість приймання вантажу;
- технічні обмеження;
- обмеження договору;
- фактичні спроби організувати альтернативну доставку.

Демонструємо що підприємство не відмовляється виконувати договір.

Що збирати агробізнесу?

1. Договір
2. Документи на товар
3. Документи про готовність товару
4. Логістичні документи
5. Документи щодо порту
6. Листування з контрагентом
7. Листування з перевізниками / експедиторами
8. Документи про альтернативні маршрути
9. Сертифікат ТПП
10. Підтвердження причинно-наслідкового зв'язку

Докази потрібно збирати завчасно

Найкращий доказ — створений тоді, коли подія відбувається

Не:

отримали претензію → почали шукати докази.

А:

виникла проблема → одразу фіксуємо → повідомляємо → збираємо документи.

Матриця доказування

Що потрібно довести	Чим підтверджуємо
Порт не працював / був обмежений	офіційні повідомлення, листи, документи порту
Товар був готовий	складські документи, акти, накладні
Потрібно було поставити товар	договір, специфікація
Строк поставки настав	договір
Виконати через порт було неможливо	логістичні документи
Альтернатива була/не була можлива	розрахунки, листування, пропозиції перевізників
Контрагент був повідомлений	лист, email, кур'єр, ЕДО
Виник форс-мажор	сертифікат ТПП + інші докази

Контрагент заявляє штраф

Ситуація:

«Товар не поставлений у строк. Відповідно до договору — штраф ___ грн».

Не потрібно одразу погоджуватися.

Перевіряємо:

1. Чи було порушення?
2. Чому воно сталося?
3. Чи є форс-мажор?
4. Чи повідомили контрагента?
5. Що передбачає договір?

Алгоритм відповіді на претензію

ОТРИМАЛИ ПРЕТЕНЗІЮ

▼

аналіз договору

▼

визначення порушеного зобов'язання

▼

аналіз причин

▼

форс-мажор (досліджуємо правову природу)

▼

Алгоритм відповіді на претензію

аналіз доказів

перевірка повідомлення контрагента

обґрунтована відповідь

переговори / врегулювання / спір

Не визнавайте штраф автоматично

Особливо якщо:

- форс-мажор уже заявлявся;
- контрагент був повідомлений;
- є документальне підтвердження;
- строк виконання залежав від роботи порту;
- існують об'єктивні докази неможливості виконання.

Спочатку — юридична оцінка.

Що відбувається з договором?

Форс-мажор може впливати на **відповідальність**

→ штрафи / пеню / інші санкції

але не обов'язково **припиняє саме зобов'язання.**

Тому потрібно окремо аналізувати:

- перенесення строку;
- призупинення виконання;
- зміну способу виконання;
- розірвання договору;
- припинення зобов'язання.

Форс-мажор ≠ автоматичне розірвання договору

Питання:

Що саме передбачає ваш договір?

Можливі варіанти:

форс-мажор → продовження строку

або

форс-мажор → призупинення виконання

або

форс-мажор → право на розірвання

або

форс-мажор → переговори сторін.

Виконання зобов’язань неможливе. Тимчасова чи остаточна неможливість?

ТИМЧАСОВА

Порт заблокований → після відновлення роботи договір може бути виконаний.

ПОСТІЙНА

Обставини роблять виконання зобов'язання об'єктивно неможливим.

Це різні юридичні ситуації.

Валютний контроль: окремий ризик при блокаді портів

Порт заблокований — це не лише проблема виконання договору.

Для агробізнесу одночасно може виникнути питання:

- чи дотримується строк розрахунків за ЗЕД-операцією;
- коли саме банк починає відлік строку;
- чи можна продовжити строк;
- чи зупиняється строк через форс-мажор;
- чи виникає валютна пеня;
- які документи потрібно подати банку та/або отримати від державних органів.

Тому юридичний аналіз має йти паралельно за двома напрямами:

ДОГОВІРНИЙ РИЗИК → штрафи/пеня контрагенту

ВАЛЮТНИЙ РИЗИК → пеня за порушення граничного строку розрахунків.

Скільки часу є на розрахунки?

Станом на вересень 2026 року для операцій, на які поширюється відповідне правило НБУ, **граничний строк розрахунків за експортом та імпортом товарів становить 180 календарних днів.**

Для експорту відлік строку, зокрема, здійснюється від дати оформлення відповідної митної декларації.

Важливо:

180 днів — це не просто строк, який можна автоматично продовжити за домовленістю з контрагентом.

Якщо строк спливає, а кошти не надійшли / товар не поставлений, виникає ризик валютної пені.

Що буде, якщо строк порушено?

За порушення граничного строку розрахунків передбачена **пеня 0,3% за кожен день прострочення.**

База для розрахунку:

сума неодержаних коштів / вартість недопоставленого товару.

При цьому загальний розмір пені **не може перевищувати суму неодержаних коштів або вартість недопоставленого товару.**

Тобто навіть коротка затримка може мати значний фінансовий наслідок.

Саме тому чекати закінчення 180-денного строку — небезпечна стратегія.

Форс-мажор може зупинити перебіг валютного строку та нарахування пені

Закон передбачає, що якщо виконання ЗЕД-договору зупиняється через форс-мажорні обставини:

зупиняється:

- перебіг граничного строку розрахунків;
- нарахування валютної пені.

Після припинення форс-мажору строк продовжується.

Але важливий нюанс:

сам факт воєнного стану або блокади ще не означає автоматичного звільнення.

Потрібно підтвердити саме ті обставини, які перешкодили виконанню конкретної операції.

Форс-мажор ≠ єдиний варіант

Якщо зрозуміло, що 180 днів недостатньо, **не обов'язково чекати виникнення прострочення.**

Для окремих операцій законодавство передбачає можливість отримати **висновок Мінекономіки про продовження граничного строку розрахунків.**

Це окремий механізм, який потрібно розглядати **до спливу встановленого строку.**

Мінекономіки прямо визначає нормативну базу для такої адміністративної послуги: Закон № 2473-VIII, постанова КМУ № 104, наказ Мінекономіки № 329 та наказ № 324 щодо електронного отримання послуги.

Яка саме с/г продукція дає право на висновок Мінекономіки

Не вся аграрна продукція дає можливість отримати висновок Мінекономіки.

Право на продовження строку за спеціальною аграрною підставою прямо передбачене для товарів за кодами УКТ ЗЕД:

1001, 1002, 1003, 1004, 1005, 1201, 1205, 1206 00, 1507, 1512, 1514, 2306.

Строк продовження — до 180 днів.

Підстава: перелік с/г продукції зараз прямо визначений у п. 2 Порядку №104, і він змінений постановою КМУ №1086 від 03.09.2026.

Як отримати висновок Мінекономіки?

1. **Перевірити операцію**
   - → товар
   - → ЗЕД-контракт
   - → дату початку валютного строку
   - → залишок строку.

2. **Перевірити право на продовження**
   - → категорія операції
   - → відповідність товару встановленим критеріям.

3. **Підготувати пакет документів**

   Зокрема:

   - ЗЕД-контракт та додатки/специфікації;
   - переклад українською — якщо документи іноземною мовою;
   - митні декларації;
   - банківські виписки;
   - документи, що підтверджують причини затримки;
   - документи щодо заходів, яких вживав резидент для виконання договору.

4. **Подати заяву**

   Заява може подаватися в електронній формі через відповідну державну електронну систему.

5. **Отримати рішення Мінекономіки**

   За актуальною інформацією, рішення про видачу або відмову приймається протягом 10 робочих днів.

Порт заблоковано. Алгоритм дій

1. Перевіряємо ЗЕД-контракт

Що передбачено щодо форс-мажору, повідомлення, строків?

2. Перевіряємо валютний строк

Скільки днів залишилося до його закінчення?

3. Фіксуємо блокаду та причинний зв'язок

Чому саме ця обставина перешкоджає виконанню?

4. Перевіряємо альтернативи

Інший порт? Інший маршрут? Інший спосіб виконання?

5. Визначаємо механізм захисту

ФОРС-МАЖОР
→ зупинення строку + пені за наявності передбачених законом умов

або

ВИСНОВОК МІНЕКОНОМІКИ
→ продовження граничного строку для операцій, які підпадають під відповідний механізм

6. Не чекаємо прострочення

Документи та юридичну позицію формуємо **до закінчення валютного строку.**

Договірна стратегія. Що потрібно передбачати в договорах агробізнесу?

До виникнення проблеми:

- чітке форс-мажорне застереження;
- порядок повідомлення;
- перелік доказів;
- строки повідомлення;
- порядок продовження строків;
- правила щодо альтернативного маршруту;
- механізм зміни порту;
- наслідки тривалого форс-мажору;
- право на розірвання.

Алгоритм: комунікація

Негайно повідомити контрагента

▼

описати обставини

▼

описати вплив

▼

зазначити зобов'язання

▼

зазначити очікувані наслідки

▼

запропонувати подальший алгоритм

Алгоритм: підтвердження

Отримати сертифікат ТПП — якщо це необхідно та доцільно **зберегти всі інші докази**

Постійно документувати розвиток ситуації

Алгоритм: якщо отримали претензію

ПРЕТЕНЗІЯ

↓

не визнавати автоматично

↓

аналіз договору

↓

аналіз форс-мажору

↓

аналіз доказів

↓

перевірка штрафу

↓

підготовка відповіді

↓

переговори / врегулювання / суд

7 помилок агробізнесу

1. Просто послатися на війну.
2. Не перевірити договір.
3. Не повідомити контрагента вчасно.
4. Отримати сертифікат ТПП, але не збирати інших доказів.
5. Не довести причинно-наслідковий зв'язок.
6. Не дослідити альтернативні маршрути.
7. Почати збирати докази лише після отримання штрафу.

Блокада порту сама по собі не вирішує питання відповідальності

Потрібно довести:

ОБСТАВИНА

▼

ВПЛИВ

▼

НЕМОЖЛИВІСТЬ ВИКОНАННЯ

▼

ПОВІДОМЛЕННЯ

▼

ДОКАЗИ

▼

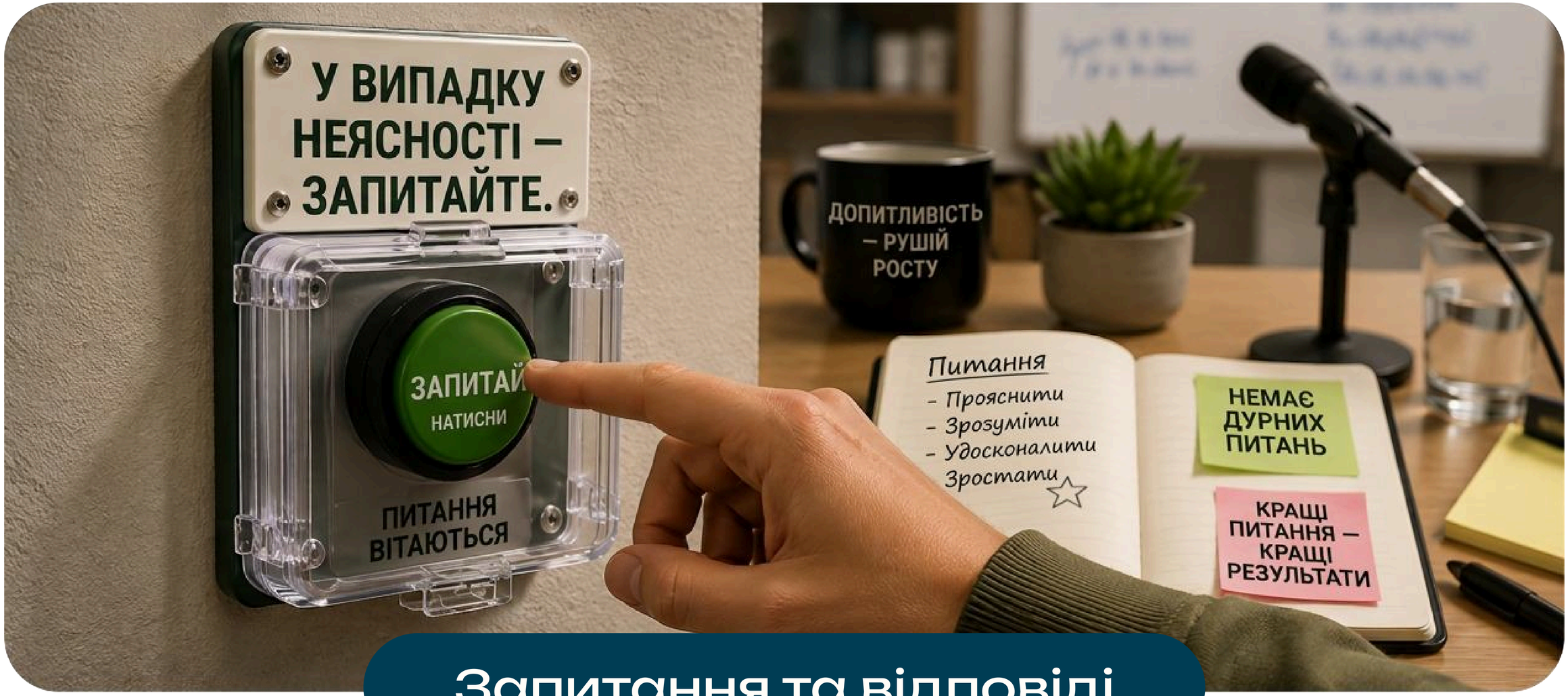
ЗАХИСТ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Формула захисту

ПЕРЕВІРИТИ → ЗАФІКСУВАТИ → ПОВІДОМИТИ → ПІДТВЕРДИТИ → ДОВЕСТИ → ЗАХИСТИТИСЯ

Порт заблокований — це ще не кінець договору.

Але час для правильних юридичних дій починається саме в момент виникнення проблеми.

Запитання та відповіді

Контакти

+38 095 199 0758

+38 067 141 7146

info@armada.law

м. Київ, вул. Пимоненка, 13, корп. 6А, офіс 23
(БЦ "Форум", метро Лук'янівська)

Індивідуальна консультація для Вашого підприємства

Медіа ресурси компанії: